

Çok değil, bundan iki-üç sene kadar önce "Asya krizi" adını verdiğimiz tek dışlı canavar, Tayland'dan çıkıp önce Doğu Asya'yı sonra da tüm dünyayı sarsmış; Rusya, aktarmalı olarak ülkemize uğramayı da ihmal etmemişti. Doğu Asya ülkeleri, kriz sonrasında gerçekleştirdikleri ekonomik ve sosyal reformlarla toparlanmaya ve kriz öncesi büyüme hızlarına geri dönmeye başladılar. Ancak son dönemlerde hızla artan petrol fiyatlarının bölge ekonomilerine muhtemel etkileri yüzünden kafalarda yeniden soru işaretleri beliriyor. Acaba kriz geri mi geliyor? Yoksa Doğu Asya, hafif bir soğuk algınlığı mı geçiriyor?

Doğu Asya ülkeleri, kriz sonrasında kendi üzerlerine düşeni büyük ölçüde yerine getirdiler. Ekonomik rahatsızlık yüzünden sokaklara dökülen insanlar, hükümetleri değiştirip demokrasinin önünü açtılar. Mali reformlar başlatıldı, ekonomileri içten çökten yolculuklara karşı savaş açıldı, şirketlere çekidüzen verildi. Ancak birşey hâlâ eksik ki o da

yatırımcının güveni. Kriz ilk olarak Temmuz 1997'de Tayland'da patlak verdiğinde yabancı yatırımcılar "burada olduysa diğerlerinde de olur" diyerek Asya'yı tamamen terketmişler ve krizin bir anda bulaşıcı bir hastalık gibi yayılmasına sebep olmuşlardı. Yatırımcılar kriz öncesine nazaran çok daha temkinli olarak bölgeye geri dönmeye başladılar. Ancak tam olarak bir güven söz konusu olmadığı için en ufak bir rahatsızlıktan benzer olayların yaşanmasından korkuluyor.

Petrol fiyatlarındaki artış yüzünden bu ölçüde bir rahatsızlık oluşmuyorsa da Doğu Asya'da önemli bir tedirginlik yaşandığı da bir gerçek. OPEC üyesi Endonezya dışında bölgedeki tüm ülkeler petrol ihtiyaçlarını ithalat yoluyla karşılıyorlar. Ekonomik büyüme ile enerji talebi artması doğru orantı olduğunu düşünürsek Asya krizinin yollarını su

maya çalışan ülkelerin durumu daha iyi anlayabiliriz. Fiyatlar yükseldiği için talep yeterince karşılanamayacak, dolayısıyla da büyüme sekteye uğrayacak. Petrol fiyatlarının bu seneyi ortalama olarak 30 dolar dan kapatmaları durumunda Doğu Asya'nın büyüme hızından yüzde 0.5 ile yüzde 1 arasında bir eksilme olacağı tahmin ediliyor.

Tüm dünyada artan petrol fiyatları yüzünden Doğu Asya'nın itha aç mallarına Avrupa ile ABD'den gelen talebin azalması ve dolayısıyla dış ticaret rakamının olumsuz olarak etkilenmesi bekleniyor. Enflasyonun da artış göstereceği kaçınılmaz bir sonuç olacak. Kriz sonrasında yatırımcıların güvenini yeniden kazanmaya çalışan Doğu Asya

MELBOURNE'dan

ALTAY ATLI

atli@deakin.edu.au

ülkeleri için bunlar çok önemli konular. Her ne kadar birkaç puan artan enflasyon oranı ile bir parça azalan büyüme hızı doğrudan ekonomileri felakete sürüklemese de bölgenin "toparlanma süreci"ne olan kuşkuları artırabilir ve yatırımların gelişiminin ertelenmesine yol açabilir.

Asya kıtası kalkındıkça petrole olan talebi de arttı. 1990 yılında dünya petrolünün yüzde 11'ini tüketen Asyalılar, şu anda bu oranı yüzde 17'ye yükseltmiş durumdadır. Sadece Doğu Asya-Ölde günde 600,000 varil petrol tüketiliyor. Japonya, petrole alternatifler geliştirdiği ve ayrıca önemli derecede de stratejik rezervlere sahip olduğu için yükselen fiyatlar nedeniyle bir tehlike yaşamıyor. Bölgenin en büyük

petrol ithalatçıları ve dolayısıyla da tehlikeye en çok açık olan ülkeler başta Güney Kore olmak üzere Tayland, Tayvan ve Filipinler. Bu ülkeler petrol fiyatlarına bağlı sıkıntıları çekmeye başladılar bile. Koreli ekonomistler 29 dolarlık ortalama petrol fiyatının ekonomilerine 8 milyar dolarlık bir fatura çıkartabileceğini belirtiyorlar.

Doğu Asya'nın tek önemli petrol üreticisi Endonezya ise artan fiyatlarla cebini doldurmak bir yana dursun, trajikomik bir şekilde ne yapacağını şaşırılmış durumda. Bu ülke petrol ihracatçısı olmasına rağmen dizel benzini ithal ediyor ve hükümet teşvikleri yüzünden varili uluslararası piyasalarda 40 dolar olan benzini 15 dolardan satıyor. Önümüzdeki aylarda kaldırılacak olan teşvikler yüzünden benzin fiyatları artınca hem araba sahipleri üzülecek hem de zaten sabıkalı olan

Endonezya ekonomisi iyice güvenilirliğini yitirecek.

Doğu Asya'da her ülke petrol fiyatlarına bağlı sorunlar yaşıyor. Kimi daha az, kimi daha çok. Ancak yine de ekonomik göstergelerin kontrolden çıkmaları; buna bağlı olarak yabancı yatırımcıların paniğe kapılarak paralarını kaçırmaları ve ekonomilerin bir kez daha domino taşları misali teker teker yıkılması şimdilik ihtimal dahilinde değil. Büyüme biraz yavaşlasa da devam edecek. Ancak şu da bir gerçek ki dünyadaki petrol kaynakları hızla tükeniyor. Bu yüzden Doğu Asya'nın şimdiden daha büyük sıkıntılara hazırlanması gerekiyor. Bunun için de yapılması gereken en önemli şey Asya krizinden sonra başlatılan reformların tamamlanması ve yatırımcıların güveninin bir daha kolay kolay kaybedilmeyecek şekilde kazanılması. Bunları yapmak yerine Doğu Asya'da pek popüler olan büyük sorunları küçük bahanelerin arkasına saklama yoluna gidilirse işte o zaman tek dışlı canavar geri döner.

Asya krizi geri mi geliyor?